

Komparativna analiza prijevoda: Lyman Frank Baum, Čarobnjak iz Oza

Žagar, Lea

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:269618>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-10**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

SVEUČILIŠTE JURJA DOBRILE U PULI
FILOZOFSKI FAKULTET U PULI
Preddiplomski stručni studij Jezična i interkulturalna medijacija

LEA ŽAGAR

**KOMPARATIVNA ANALIZA PRIJEVODA: LYMAN FRANK BAUM,
ČAROBNJAK IZ OZA**

Završni rad

Pula, rujan 2022.

SVEUČILIŠTE JURJA DOBRILE U PULI
FILOZOFSKI FAKULTET U PULI
Preddiplomski stručni studij Jezična i interkulturalna medijacija

LEA ŽAGAR
KOMPARATIVNA ANALIZA PRIJEVODA: LYMAN FRANK BAUM,
ČAROBNJAK IZ OZA
Završni rad

JMBAG: 0303091426, redovita studentica
Studijski smjer: Jezična i interkulturalna medijacija
Kolegij: Književnost i kultura
Mentor: doc. dr. sc. Tanja Habrle
Komentor: Krešimir Vunić, pred.

Pula, rujan 2022.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisani Lea Žagar, kandidat za prvostupnika Jezične i interkulturalne medijacije ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

LEA ŽAGAR

U Puli, _____, 2022. godine

IZJAVA

o korištenju autorskog djela

Ja, Lea Žagar dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom "Komparativna analiza prijevoda: Lyman Frank Baum, Čarobnjak iz Oza" koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu

U Puli, _____, 2022. godine

Potpis

LEA ŽAGAR

Sadržaj

1. Uvod	1
2. O autoru	2
3. O knjizi	3
3.1. Simbolizam	5
4. Teorija prevođenja	6
4.1. Povijest prevođenja	6
4.2. Pismeno prevođenje	7
4.3. Prijevodni procesi	8
4.4. Prijevodni problemi	9
4.5. Prevođenje dječje književnost	10
5. Hrvatski prijevod knjige	12
6. Analiza prijevoda	122
6.1. Prijevod naslova poglavlja	133
6.2. Prijevod imena likova	16
6.3. Prijevod simbola	19
6.4. Prijevod poezije	19
6.5. Prijevod fraza	20
6.6. Prijevod kulturnih elemenata	23
7. Zaključak	25
Bibliografija	27
Sažetak	29
Summary	300

1. Uvod

Lyman Frank Baum bio je američki pisac, najpoznatiji kao autor kultnog djela *The Wonderful Wizard of Oz* (1900) koje je rezultiralo veliku slavu pisca. Knjiga prevedena na skoro sve svjetske jezike, svjetskim čitateljima otvara vrata u svijet mašte. Provodeći nekoliko komparativnih analiza prijevoda tijekom studija, nastala je i tema ovog završnog rada u kojemu ćemo usporediti analizu hrvatskog prijevoda knjige *Čarobnjak iz Oza* (2018) koju je prevela Ana Jerkunica s izvornim tekstom na engleskom jeziku.

Na samom početku rada upoznajemo se sa životom i radom autora te važnosti djela *The Wonderful Wizard of Oz* (1900) kao i njegovom simbolikom. Proučavajući povijest pismenog prevođenja te teorije prevođenja, koristeći se literaturom jezikoslovaca i prevoditelja poput Vladimira Ivira, Vladimira Pavlovića te Nataše Pavlović saznajemo na koji se način pišu prijevodi te kako izgleda proces izrade prijevoda od kada ga pošiljatelj uputi primatelju. Prijevodni proces je kompleksan, stoga u sljedećem poglavlju spominjemo što su zapravo prijevodni problemi i kako utječu na prevoditelja.

The Wonderful Wizard of Oz (1900) djelo je koje pripada dječjoj književnosti, iako ga čitaju ljudi svih uzrasta te u jednom poglavlju opisujemo dječju književnost i kako se ona prevodi te koliki izazov predstavlja prevoditeljima. Kasnije saznajemo kratku povijest prijevoda ovog djela te bilješke o prevoditeljici i specifičnosti hrvatskog prijevoda knjige što nam je potrebno za daljnju analizu djela.

U poglavu „Analiza prijevoda” usporedit ćemo engleski i hrvatski tekst te analizirati prijevod i izvorni tekst, a gdje su izdvojeni naslovi poglavlja, imena likovi te nekoliko fraza koje su analizirane pomoću prijevodnih strategija objašnjenih u knjizi Nataše Pavlović *Uvod u teorije prevođenja* (2015) te pomoću kojih uspoređujemo i objašnjavamo prijevodna rješenja. Prijevodne strategije kojima se služimo u analizi su sintaktičke, semantičke i pragmatičke strategije te pomaci koji su uzrokovani razlikama u strukturi jezičnih sustava.

2. O autoru

Lyman Frank Baum bio je američki pisac, pjesnik, dramaturg, glumac i filmski redatelj rođen 15. svibnja 1856. godine u Chittenangu u New Yorku. Kako je još od malih nogu pokazivao veliki interes za knjige te provodio mnogo vremena u obiteljskoj knjižnici, otac mu je odlučio pokloniti tiskarski stroj čime je započeo svoj hobi pisanja. Imao je blizak odnos s bratom te su zajedno pokrenuli štampanje nekoliko različitih časopisa kao što su bili «*The Rose*» «*Lawn Home Journal*» i «*The Stamp Collector*». Školovao se kod kuće nakon čega je otišao u vojnu akademiju, ali zbog zdravstvenih problema nikada nije uspio završiti srednju školu.

Dječjom književnosti počeo se baviti tek u 40-im godinama života kada je otkrio svoj talent za pripovijedanje, prepričavajući vlastitim sinovima dječje pjesmice i priče. Osim što je volio pisati pod pseudonimima, koristio ih je i kada je glumio u kazalištu. Otac mu je čak izgradio i kazalište u Richburgu za čije je predstave napisao tekstove i okupio društvo koje će tamo glumiti. Napisao je 55 romana, više od 200 pjesama no nepoznat je broj djela koja su izgubljena, to jest, nikada objavljena.

Prva najprodavanija dječja knjiga koju je napisao bila je *Father Goose* (1899), a najveću popularnost postigao je s knjigom *The Wonderful Wizard of Oz* (1900) te je prije smrti napisao još 13 knjiga o Ozu. Knjige L. F. Bauma bile su osnova i za istoimene popularne filmove. Knjiga *The Wonderful Wizard of Oz* (1900) osim što je pretvorena u film, postala je i mjuzikl, a kako je i on postao popularan u cijelom svijetu i pod utjecajem mnogobrojnih redatelja, predstave su se odmakle od originalne verzije.

Baumovo zdravstveno stanje se pogoršalo, stoga je posljednju godinu svog života proveo u svom domu u Hollywoodu sve do smrti 6. svibnja 1919. godine.

L. F. Baum u uvodu knjige *The Wonderful Wizard of Oz* (1900) napominje kako je »cilj knjige razveseliti i ugoditi djeci te budući da je bajka modernizirana, svako moderno dijete koje čita čudesne priče u njima traži zabavu, pa odbacuje sve neugodne događaje te događaje koji izazivaju bol ili noćne more» (Baum 1900: 5).

3. O knjizi

Za knjigu *The Wonderful Wizard of Oz* objavljenu 1900. godine često se kaže da je moderna i prva američka bajka no čitaju je i djeca i odrasli diljem svijeta. Adaptirana je mnogo puta pa i dan danas utječe na dječju književnost i beletristiku za odrasle. No kada bi se trebalo definirati točna vrsta djela, ono bi spadalo u fantastične priče¹. Također se smatra jednom od knjiga koja je nadmašila svoje vrijeme i mjesto kada je pisana, a čak i nakon toliko godina od objave knjige, ona ostaje temeljno djelo popularne kulture, zahvaljujući Baumovoj maštovitosti. Knjiga je prevedena na više od 50 svjetskih jezika. Knjigu je ilustrirao William Wallace Denslow, američki ilustrator koji je dobio isto zasluga za knjigu koliko i L. F. Baum te ih je ona svjetski proslavila. Tvrtka koja je izvorno objavila knjigu nosi naziv George M. Hill, a sjedište je bilo u Chicagu.

Autor, inspiriran klasičnim bajkama kao što su bajke braće Grimm i Hansa Christiana Andersena, služio se jednostavnim i jasnim tekstom koji je djeci lako razumljiv. Bajka je napisana u Viktorijansko doba, a sasvim je suprotnog karaktera s obzirom na to da su knjige tog doba bile nemaštovite i „stroge”.

¹ Fantastična priča je književni narativ koji se sastoji od pričanja priča koje su daleko od stvarnosti. Drugi način da se to definira je kao tekst koji opisuje niz natprirodnih i izvanrednih događaja koji se ne događaju u stvarnom svijetu, stoga mogu izgledati nelogično, nekoherentno i iracionalno. Može sadržavati stvarne elemente ili radnje iz svakodnevnog života, ali uvijek će biti usmjerena na pokretanje iznenađujućih, zamišljenih i neobjašnjivih situacija. Svrha ove vrste pripovijedanja je pobuditi znatiželju, pružiti različite poglede na stvari i ostaviti lekciju.

Knjiga je bila kritizirana te je 1928. godine čak i zabranjena u nekim knjižnicama, jer kako navodi Hana Field² »knjižničari je nisu smatrali književnim djelom, već čistim zlom za djecu» (Field 2000).

»Najveći kritičari bile su američke kršćanske obitelji koje su smatrale da prikaz vještica, čarobnjaka i ostalih izmišljenih bića nije sukladan njihovoj vjeri i da je nemoralan» (Field 2000).

Nadalje, koristi puno opisa te naglašava svijetle boje u scenografiji i kostimima. Kroz cijelu bajku, autor ponavlja određene ciljeve, a svih 24 poglavlja je odvojeno te se radnja fokusira na jedan važan događaj.

Knjigom se provlače tri glavne teme koje su djetetova nevinost što bi značilo da glavnu junakinju, Dorothy, autor prikazuje kao djevojčicu koja u potpunosti uživa tijekom cijelog putovanja kroz čarobni Oz, ali se i dalje želi vratiti kući bez obzira na njenu radoznalost. Druga tema ili lekcija koja se može vidjeti u knjizi je unutrašnja snaga koju svaki lik ima. F. L. Baum prikazao je svakog lika kao osobu koja traži nešto esencijalno za vlastito dobro, bila to hrabrost, pamet, srce ili kako se vratiti kući. Posljednja tema nadovezuje se na prijašnju, a to je prijateljstvo. Prijateljstvo između likova vrlo je jako, kao i njihova moć i potreba da si međusobno pomognu.

Književni znanstvenici već dugo vremena smatraju i tumače bajku *The Wonderful Wizard of Oz* (1900) kao bajku o populizmu³, to jest, kao metaforu na političke, društvene i ekonomske događaje u Americi 1980-ih godina. Smatrano je da se knjigom slavi potrošačka kultura Amerike te da se zavarava narod vjerovanjem u bajku, dok bi zapravo svi razumni stanovnici države trebali znati da bajke nisu stvarnost. »S obzirom na to da je svijet gledao na Sjedinjene Američke Države kao na "zemlju želja i novog" te dolaskom ove kulture i ideologije, L. F. Baum odlučio je predstaviti svoju knjigu kao sretnu, živahnu i optimističnu priču koja će ljudima pomoći otvoriti

² Hana Field, bavila se istraživanjem i pisanjem znanstvenog rada o cenzuri knjige *The Wonderful Wizard of Oz* (1900.) kroz prošlost.

³ Populizam (engl. *populism*, prema lat. *populus*: narod), naziv za pokrete i ideologije koji polaze od »naroda» kao osnove svoje legitimnosti i kriterija djelovanja. U sociologiji, populizam označava idejne i društvene pokrete koji su se protivili dominaciji elita te zastupali poboljšanje socioekonomskoga položaja srednjih i nižih klasa.

oči i prikazati glamurozan život, ali i uznemirujuću stranu istog» (Malvasi 2018), što je suprotno kada je riječ o dječjem viđenju knjige. Znanstvenici su isto tako tvrdili da Baum omalovažava društveni, politički i ekonomski život tog doba, no na kraju se čini da je samo prikazao istinu tadašnje politike i da je knjiga uistinu alegorija provučena kroz dječju bajku (Littlefield 1964: 50).

3.1. Simbolizam

Dakle, prema ovoj teoriji o politici, Dorothy, glavna junakinja bajke, predstavlja naivan i nevin američki narod koji traži rješenja za svoje probleme. Strašilo prikazuje populistički narod, farmere, koji su bili meta ismijavanja ostalih društvenih skupina. Limeni čovjek ekvivalent je maltretiranim radnicima u tvornicama, a kako priča ide dalje, predstavlja nezaposlenog i depresivnog čovjeka (Littlefield 1964: 52). Strašljivi Lav opis je »političara koji nije uspio pridobiti radnike na svoju stranu» (Littlefield 1964: 53), a dvije zle vještice su zapravo moćna politička sila Amerike. Druge dvije vještice, dobre vještice, predstavljaju narod koji podržava populizam (Littlefield 1964: 52). »Leteći majmuni utjelovljuju Indijance» (Littlefield 1964: 55), dok je čarobnjak iz Oza simbol predsjedništva koji se predstavlja drugačije nego što zapravo jest.

Simbolika knjige ne staje na likovima, već se širi i na važne predmete kao što su srebrne cipelice. One predstavljaju želju farmera da se vrate slobodnom srebru ili srebrnim kovanicama, dok žuta staza od cigli predstavlja opasnost što je u to vrijeme bilo zlato. Put vodi do Smargdnog grada, »poistovjećenog s *Washingtonom*» (Littlefield 1964: 54), pun je pukotina i rupa, a pokazuje vezu između zlatnog standarda i političkih interesa. Samo ime „Oz”, tumači se kao mjera jedinica „unca” u američkom mjernom sustavu, mjera za zlato.

Vrlo važna simbolika krije se i u feminizmu koji možemo pronaći u knjizi. Glavna junakinja Dorothy zapravo sama traži rješenje za svoje probleme i ne čeka junaka kao što je u drugim poznatim bajkama, ali pomaže i drugim likovima koji su muškarci prikazani kao kukavice. Vještica Glinda i Dorothy

najistaknutiji su ženski likovi i zaista jedina moć u Ozu, a Dorothy se predstavlja i kao vođa skupine jer je ostali likovi prate.

4. Teorija prevođenja

4.1. Povijest prevođenja

Kako prevođenje seže duboko u prošlost čovječanstva, a moguće da je postojalo i prije pismenosti smatra ga se jednim od najstarijih ljudskih zanata. Naravno, kasnije se pismeno prevođenje razvilo paralelno uz pismenost čovjeka, a jasno je da je do prevođenja dolazilo kada bi se dvije kulture spojile (Ivir 1978: 21).

Premalo je sačuvanih pismenih prijevoda iz davne prošlosti kako bi se moglo sa sigurnošću odrediti koji je najstariji. Utvrđeno je kako je jedan od »najstarijih pisanih prijevoda Homerova Odiseja, prevedena s grčkog na latinski a rad je grčkog roba u Rimu, Livija Andronika« (Ivir 1978: 22). Tako se dugotrajno razvijala djelatnost prevođenja, a s njome su se pojavila i poznata imena poput Cicerona i Katula.

Za prevodilačku praksu u Europi bila je ključna arapska prevodilačka škola gdje su se prevodili tekstovi s grčkog jezika na arapski jezik. Prevodili su se uglavnom vjerski tekstovi samo na latinski, grčki i arapski sve dok Martin Luther nije preveo Bibliju na njemački jezik i time proširio granice prevođenja. Tek se u 18. i 19. stoljeću prevođenje znatno više rasprostranilo, kako po broju jezika, tako i po temama sadržaja koji su se prevodili (Ivir 1978: 22).

4.2. Pismeno prevođenje

Pismeno prevođenje nije lak proces te svaki prevoditelj treba posjedovati određene kompetencije kako bi napisao prijevod. Težina prevođenja pismenih tekstova javlja se kada se prevoditelj susretne s nepoznatom terminologijom koja zahtjeva dodatno proučavanje.

Vladimir Pavlović tvrdi kako je »pismeno prevođenje je vjerodostojno prenošenje misli, osjećanja, stavova, činjenica iz jezika A u jezik B» (2000: 14). Pismeno prevođenje jedno je od dvije osnovne vrste prevođenja, a iz izvornog teksta nastaje prijevod. Ono obuhvaća sve vrste pisanih tekstova te prevoditelj ima dovoljno vremena za analizu originalnog teksta i kulture što znači da ima i dovoljno vremena pronaći odgovarajuća rješenja u smislu kulturnih pojmova ili imena likova. Iako se čini kao lako posao, uzimajući u obzir da su skoro sva rješenja ponuđena u rječnicima, enciklopedijama i priručnicima, uistinu nije tako. Prevoditelj mora biti sposoban prenijeti poruku samog teksta i viđenje autora koji ga je napisao te da ga približi vlastitoj kulturi. Prevođenje književnih tekstova oduvijek je privlačilo posebnu pozornost u odnosu na druge vrste prevođenja s obzirom na to da je vrlo zanimljiv proces.

Najpoznatiji model prijevodnog proces u Hrvatskoj je onaj Vladimira Ivira koji navodi da je prevođenje komunikacijski čin. U svakoj komunikaciji postoji izvanjezični sadržaj koji zatim pošiljatelj namjerava uputiti primatelju. Pošiljatelj kodira sadržaj te nastaje jezična poruka u određenom jeziku koja se zatim komunikacijskim kanalom šalje primatelju. U prijevodnom procesu, to jest u komunikaciji između njih postoji još jedan sudionik, a to je sam prevoditelj čija je uloga dekodiranje poruke. Poruku kao takvu upućuje novonastalim komunikacijskim kanalom krajnjem primatelju, a uloga mu je dekodiranje poruke i preuzimanje njezinog izvanjezičnog sadržaja (Ivir 1978: 9-11).

Ivir u svom djelu *Formalna/kontrastivna korespondencija i prijevodna ekvivalencija* navodi kako je namjera komunikacije, u najširem smislu,

prenošenje kulture budući da se radi o različitim jezicima, a svaka se komunikacija odvija u kulturnom okviru čiji primatelji mogu drugačije protumačiti dobivenu poruku s obzirom na jezičnu barijeru (1997: 173).

4.3. Prijevodni procesi

Nadalje, prijevodni proces može se definirati kao sve ono što se događa od trenutka kad prevoditelj počinje raditi na tekstu sve do kad ne dobije završeni produkt, ciljni tekst. Hurtado Albir ovaj proces definira kao »složen kognitivni proces interaktivne i nelinearne naravi, koji obuhvaća kontrolirane i nekontrolirane procese te iziskuje rješavanje problema, donošenje odluka i služenje prijevodnim strategijama i taktikama» (Pavlović 2015: 253).

Prijevodni proces može se podijeliti na tri glavne faze:

1) Faza orijentacije

Faza orijentacije može se opisati kao faza planiranja, a koja »započinje onoga trenutka kada prevoditelj otvori datoteku izvornog teksta te završava kada ispiše prve riječi ciljnog teksta» (Pavlović 2015: 270). U ovoj fazi prevoditelj iščitava tekst, proučava terminologiju, upoznava se s temom teksta koju kasnije istražuje i bavi se proučavanjem sličnih tekstova na izvornom i ciljnom jeziku.

2) Faza izrade prijevoda

Faza izrade prijevoda započinje u trenutku kada završava faza orijentacije, znači kada prevoditelj ispiše prve riječi ciljnog teksta. Ova faza završava tek kada prevoditelj napiše zadnju rečenicu cijelog teksta. Obuhvaćeno je predlaganje i procjenjivanje privremenih rješenja za tekst kao i tipične radnje orijentacijske faze, a na kraju je obuhvaćena i faza redakture (Pavlović 2015: 270).

3) Faza redakture

Faza redakture posljednja je faza prijevodnog procesa. »Izvršava se na vlastitom prijevodu te traje od trenutka kad prevoditelj završi zadnju rečenicu i traje do trenutka kad šalje prijevod naručitelju» (Pavlović 2015: 271). Ukratko, prevoditelj analizira svoj rad no može koristiti i radnje iz faze orijentacije i faze izrade prijevoda.

Svaki prevoditelj ima svoj način rada, te ne postoji određeno vrijeme koje je potrebno da se zadrži na jednoj od tri faze prijevodnog procesa zbog čega je i svaki prevoditelj samostalan i drugačiji što nas dovodi i do drugačijih završnih prijevoda.

4.4. Prijevodni problemi

Neki autori prijevodne procese konceptualiziraju kao zadatke čiji se problemi trebaju riješiti (Pavlović 2015: 260). Rješavanje problema kao takvo odnosi se na »promišljanje i prevođenje dotičnog tekstualnog elementa» (Pavlović 2015: 260) te autori zato prijevodni problem definiraju kada uzmu u obzir prevoditeljevu svijesnost. No, pojam problema u ovom procesu zaista je velik i može biti određen samo ako ga je prevoditelj svjestan. Često kada čujemo pojam „problem” pomislimo na neku poteškoću pa u novije vrijeme prevoditelji više vole iskoristiti pojam „prijevodna jedinica” ili „jedinica pozornosti” s obzirom na to da se na neko vrijeme prekida proces prevođenja teksta i obraća se pažnja na određeni dio teksta koji stvara „probleme”(Pavlović 2015: 262).

Postoje »dvije vrste prijevodnih jedinica, problematične i neproblematične» (Pavlović 2015: 262). Problematične prijevodne jedinice su one koje traže »kognitivnu pozornost i primjenu svjesnih ili potencijalno svjesnih strategija. Neproblematične prijevodne jedinice su one za koje rješenja dolaze iz intuicije i spontanijih asocijacija bez intervencije strategija za rješavanje problema» (Pavlović 2015: 262).

4.5. Prevođenje dječje književnost

Vrlo je teško definirati pojam „dječje književnosti” budući da u to ulazi svaki mediji koji dijete koristi, od televizije, radija pa sve do knjiga. Ipak, određeno je da je dječja književnost u načelu svaki narativ koji je pisan ili objavljen s ciljem da će ga čitati ili slušati djeca, od najmlađih pa sve do adolescenata.

Dječja književnost područje je koje vrijedi istraživati što se danas sve češće radi. Ključne značajka dječje književnosti je maštovitost, a pruža sigurnost, toplinu i putovanje u zamišljeni svijet. Bitna stavka u dječjoj književnosti je i čitljivost i prirodnost što nudi prevoditeljima više prostora za kreativnost i slobodu.

„Klasična” dječja literatura može nadilaziti nacionalne književne tradicije dok se u književnost za odrasle to rjeđe događa. S obzirom na to, prijevod dječje književnosti, kao oblik adaptacije i intertekstualnosti igra iznimno važnu ulogu. Važnost prijevoda očituje se u „manjim” jezicima koji općenito više prihvaćaju strane knjige, pogotovo engleske, ali i nacionalnim književnim tradicijama. U procesu prevođenja dječjih knjiga važno je obratiti pažnju na razvojne faze, »prevoditelji trebaju biti svjesni stilskih značajki i na koji će se način obratiti određenoj dobnoj skupini» (Lathey 2011).

Dječja književnost često se čini jednostavnijom i razumljivijom, no nije ju jednostavno definirati. Postoji mnogo kritika na temu dječje književnosti za koju se smatra da je „inferiornija” u odnosu na „opću” književnost. »Sam nastanak dječje književnosti u velikoj mjeri je posljedica činjenice da je u 17. stoljeću društvo postalo svjesno djetinjstva kao posebnog razdoblja života» (Nikolajeva 1996: 3) i od tada je važan dio obrazovanja, no kako se ono mijenja, mijenja se i dječja književnost. Očekuje se da priča bude jasna isto kao i likovi, da je okruženje radnje poznato te da je jezik jednostavan, što za knjigu *The Wonderful Wizard of Oz* (1900) zapravo i vrijedi.

Za svaki prijevod je važno da se prilagodi vremenu i prostoru u koji se adaptira te je bitno da se prijevod pojednostavi. Smatra se da je zahtjev za prilagodbom potrebama ciljnome čitatelju uzrok nastanka prijevodnih

univerzalija, to jest, pojednostavljenja, ekspliciranja i normalizacije. »Pojednostavljenje je tendencija da se pojednostavi jezik koji se koristi u prijevodu, eksplicitnost je tendencija da se stvari izriču umjesto da budu implicitne, dok je normalizacija ili standardizacija tendencija prilagođavanja obrascima i praksama koje su tipične za ciljni jezik, čak i do točke gdje se preuveličavaju» (Baker 1996: 176-182).

Mnogi znanstvenici smatraju da je izbjegavanje ponavljanja određenih stvari u prijevodu teksta univerzalna značajka istog. Ponavljanje, ekspliciranje i normalizacija se ne shvaćaju kao ponavljanje koje je dosta nepoželjno u procesima prevođenja književnih djela, a treba ga izbjegavati čak i ako je ono prisutno u originalnom tekstu.

Alvstad navodi pet važnih pitanja koja treba pratiti kada se prevodi dječja književnost (Alvstad 2010):

- 1) Prilagodba kulturalnog konteksta, što znači da se tekst treba prilagoditi kulturi u koju se prevodi.
- 2) Ideološka manipulacija koja je zapravo oblik cenzure sa stilističkim i sadržajnim promjenama.
- 3) Dvostruko čitateljstvo, to jest djeca i odrasli.
- 4) Obilježja usmenosti koja mogu pomoći prevoditelju da kada čita tekst na glas daju izbor između sadržaja i zvukova.
- 5) Odnos slike i teksta s obzirom da je »koegzistencija vizualnog i verbalnog koda uobičajena u dječjoj književnosti» (Alvstad 2010: 24). Ilustracije trebaju pratiti prijevod zato što možda originalne ilustracije neće odgovarati prevedenom tekstu.

Još jedan od problema u prevođenju govori o prevođenju imena. Prijevodni proces služi za adaptiranje priče određenoj kulturi te na početku treba odrediti je li ime stvarno ili izmišljeno, a s obzirom na to da se tvrdi kako su imena „svetinja” i da ih ne treba mijenjati, prevoditelji nailaze na probleme (Ahanizadeh 2012). Vlastita imena se često samo prenašaju iz jezika u jezik, a to je i jedan od razloga zašto ih se ne pronalazi u rječnicima. Kada se prevoditelj nađe pred ovim problemom, prvo treba definirati što to ime predstavlja,

a onda vođen vlastitim poznavanjem izvorne kulture i djela treba pronaći ekvivalent ili jednostavno, ostaviti izvorno ime lika te tako i dijete upoznati s drugim kulturama (Ahanizadeh 2012).

5. Hrvatski prijevod knjige

The Wonderful Wizard of Oz (1900) prvi je puta preveden na hrvatski jezik tek 1977. godine. Prijevod je napisala Marija Salečić⁴, a knjigu je ilustrirao Zlatko Burek, poznati hrvatski slikar i potom je objavljen u poznatoj biblioteci Vjeverica u Zagrebu. Prije samog hrvatskog prijevoda knjige, u biblioteci je objavljen prijevod koji je napisao matematičar, kasnije ruski pisac, Aleksandr Volkov u vrijeme Sovjetskog saveza koji je utjecao na hrvatski prijevod.

Kroz povijest nastalo je nekoliko hrvatskih prijevoda ove knjige, a knjiga spada u obaveznu lektiru za osnovnoškolsku djecu. Osim Marije Salečić, knjigu su preveli i Sanja Petriška, Predrag Raos, Ana Dejanović te Ana Jerkunica čiji prijevod ćemo dalje u radu analizirati i usporediti s izvornim tekstom. Prevoditeljica se držala jednostavnog teksta i stila, opisivanja te zadržava strukturu knjige, jedina razlika je što pišre pretežito u prošlom vremenu dok Baum više koristi sadašnje vrijeme.

6. Analiza prijevoda

U nastavku rada, bavit ćemo se analizom nekih pojmova, toponima i imena likova te imena poglavlja koja se pojavljuju u knjizi. Analizu izvornog i originalnog teksta usporedit ćemo pomoću prijevodnih strategija.

⁴ Marija Salečić rođena 1936. godine u Glini, a školovala se u Karlovcu i Zagrebu. Diplomirala je na Pravnom fakultetu u Zagrebu, te se bavila prevođenjem. Prevela je poznate knjige poput Čarobnjaka iz Oza (1977.), Petra Pana (1986.) te brojne pjesme hrvatskih autora na engleski jezik.

6.1. Prijevod naslova poglavlja

Već je spomenuto da se djelo sastoji od 24 poglavlja. Možemo zaključiti da su naslovi poglavlja uglavnom doslovno prevedeni iz izvornog, engleskog jezika ali i dalje savršeno funkcioniraju u objašnjenu poglavlja, a značenje koje se prenosi također se ne mijenja. Naslov svakog poglavlja ukratko opisuje radnju istog, a nadalje ćemo se osvrnuti na prijevod nekih imena poglavlja te imena likova.

Prvo poglavlje pod nazivom „*The Cyclone*” prevoditeljica je prevela kao „Uragan”. Prevoditeljica se dobro snašla u ovom prijevodu. Bilo je moguće napraviti direktan prijevod naslova no, „ciklona” je u hrvatskom jeziku mnogo opširniji meteorološki pojam, hiponim, dok uragan savršeno prikazuje vremensku pojavu koja je opisana u prvom poglavlju knjige i ciljajući na mlađe čitatelje, ponuđeno je rješenje bliže njihovom vokabularu.

Četvrto poglavlje nosi naslov „Put kroz šumu” dok naslov u izvornom tekstu glasi „*The Road Through Forest*”. Prevoditeljica se odlučila za korištenje direktnog prijevoda, s obzirom na to da se naslov referira na sam put u šumi kojim prolaze, te ga opisuje i ostaje bliže originalnom tekstu. Put se može odnositi na samu cestu ali i na njihovo putovanje, no čitanjem poglavlja postaje jasnije o kojem putu se radi. Kada bi naslov u izvornom tekstu glasio „*The Journey Through Forest*” prijevod u ciljnom jeziku i dalje bi bio donekle odgovarajuć ali tada bi bilo sasvim jasno da je riječ o putovanju likova.

Već kada smo kao primjer stavili riječ „*journey*”, sedmo poglavlje knjige engleskog naslova „*The Journey to the Great Oz*” je prevedeno „Putovanje k Velikom Ozu”.

Riječ „*journey*” u rječnicima je opisana kao „čin putovanja s jednog mjesta na drugo” što u ova dva primjera pokazuje bitnu razliku.

„*The Guardian of the Gates*” naziv je desetog poglavlja. Pojam „*gates*” preveden je kao „vrata” što je imenica koja u hrvatskom jeziku ima samo

množinu te kako je u izvornom jeziku iskorištena fraza „*gates*” također u množini, ne dolazi do promjene u strukturi te fraze. Promjena u strukturi fraze označava promjenu broja, lica, roda ili načina u glagolskoj frazi (Pavlović 2015: 63).

Već u naslovu sljedećeg poglavlja „*The Emerald City of Oz*”, prevoditeljica dodaje riječ „čudesni” te cijeli naslov glasi „*Čudesni Smaragdni Grad čarobnjaka Oza*” čime zapravo naglašava da je taj grad čarobnjakov i zaista čudesan. Osim promjene naglaska, prevoditeljica se odlučila i za upotrebu pomaka u jezičnoj jedinici što označava situaciju kada se »određena vrsta sintaktičke jedinice prevede drugom vrstom sintaktičke jedinice» (Pavlović 2015: 62), to jest u prijevodu se dodaju riječi. „*Emerald*” je preveden kao „Smaragdni” zato što je u pitanju zelena boja koja opisuje grad te je pronađen ekvivalent.

Isti prijevodni proces događa se u naslovu koji slijedi. „*The Search for the Wicked Witch*” prevoditeljica je vrlo jednostavno mogla prevesti kao „Potraga za Zlom Vješticom” no ipak se odlučila za naslov koji zvuči profinjenije, ali je približan originalu.

U prijevodu petnaestog poglavlja prevoditeljica je iskoristila promjenu u strukturi rečenice gdje je dio naslova, koji je u engleskom tekstu odvojen zarezom na dva dijela skratila promjenom redoslijeda riječi (Pavlović 2015: 64). Pojam „*Discovery*” prevela je frazom „raskrinkavanje” što je vrlo idealan prijevod s obzirom na to da nije riječ o otkriću kao dobrome ili pronalasku, već čitajući cijelo poglavlje vidimo da je bolje prevoditeljsko rješenje negativna konotacija jer čarobnjak ispada varalica. Tako je krajnji prijevod „Raskrinkavanje Groznog Oza”, dok u engleskom glasi „*The Discovery of Oz, the Terrible*”. Vidimo kako je prevoditeljica i u ovom naslovu iskoristila promjenu naglaska, to jest, naglašavajući riječ grozno, pridodala je značaju naslova (Pavlović 2015: 67).

„*The Magic Art of the Great Humbug*” skraćeno je na „Čarolije velike varalice”. Izvorni naslov naglašava riječ „Great” koja se tako vodi kroz ostatak priče, no

u ovom slučaju se opet ne spominje pozitivna stvar, a prevoditeljica još jednom koristi promjenu naglaska, ovoga puta na drugačiji način, smanjuje ga (Pavlović 2015: 67).

Ponovno se susrećemo sa riječju „Put” no ovoga puta iz naslova „*Away to the South*” naslov preden kao „Put na Jug”. Riječ „*Away*” inače se prevodi kao „daleko” no prevoditeljica je odlučila iskoristiti prijevodnu strategiju parafraze gdje je istu ideju autora prenijela drugim riječima.

„*Attacked by the fighting trees*” još jedan od naslova nema odgovarajući frazem u hrvatskom jeziku, stoga se prevoditeljica odlučila za prijevod „Napad neprijateljskog drveća” što nas dovodi do »promjene u strukturi fraze gdje se glagol pretvara u pridjev» (Pavlović 2015: 63) što možemo objasniti pojmom transpozicije⁵.

Sljedeći naslov zapravo najviše odstupa od originalnog prijevoda. Shvatimo li o čemu je riječ u tekstu, prijevod ima smisla. „*The Dainty China Country*” prevedeno je u „Osjetljiva zemlja od porculana”. Prijevod je smislen i jasan no dosta odstupa od originala, kao što je već spomenuto. „*Dainty*” označuje nešto malo i nježno, kakva i je upravo zemlja u kojoj se društvo iz knjige našlo. Naziv „*China*” u naslovu stoji jer je porculan prvobitno tamo izrađen.

„*The Country of Quadlings*” ili „Zemlja Prstenjaka” još je jedan u nizu kompliciranijih naslova. Naime, u knjizi nije objašnjen naziv „*Quadlings*” pa se može samo pretpostaviti koliki je problem bio pronaći adekvatno rješenje. Jedna od prijevodnih strategija kojom se možemo poslužiti u ovakvoj situaciji uz mnogo istraživanja je kulturno filtriranje koje služi kako bismo »kulturno specifične elemente preveli funkcionalnim kulturnim elementima» (Pavlović 2015: 68) te došli do rješenja. Moguće je i parafraziranje⁶ pojma kada bi prevoditeljica trebala osmisliti vlastiti prijevod.

⁵ Transpozicija - promijena vrste riječi u prijevodu.

⁶ Parafraza - tipična strategija za prevođenje frazema za koje u ciljnom jeziku ne postoji odgovarajući frazem.

Istim strategijama možemo se poslužiti i u prijevod naslova drugog poglavlja „*The Council with the Munchkins*”, iako je u engleskom jeziku pojam „*munchkis*” podrazumijeva male ljude, prevoditeljica se ipak iskoristila za upotrebu neologizma⁷ „Sastanak sa Žvakačima”.

„*Glinda the Good Witch Grants Dorothy's Wish*” u hrvatskom prijevodu izbacuje dio „*the Good Witch*” te korištenjem promjene stupnja u eksplicitnosti, mijenja količinu danih informacija, i promjenom distribucije, smanjena količine teksta (Pavlović 2015: 68), prevoditeljica dolazi do rješenja „Glinda ispunjava Dorothyinu želju”. Jasno je kako se koristi i izbacivanje jednog djela teksta što je dosljedno u cijeloj knjizi da bi on bio što kraći i kako bi se izbjeglo ponavljanje no vrlo jasno o kojem se liku radi.

Nalovi poput „Dorothy spašava strašilo”, „Spašavanje Limenog Drvosječe”, „Plašljivi Lav”, „Smrtonosno polje makova”, „Kraljica poljskih miševa”, „Oslobođenje”, „Krilati Majmuni”, „Kako je balon poletio”, „Lav postaje kraljem životinja” te „Ponovno kod kuće” prevedeni su na direktan način pa ih nije potrebno analizirati budući da je poruka vrlo jasna.

6.2. Prijevod imena likova

Baum	Jerkunica
Dorothy	Dorothy
Aunt Em	teta Em
Uncle Henry	tetak Henry
Toto	Toto
Gayalette	Gayalette

Prevoditeljica nije provela postupak naturalizacije⁸ u prevođenju vlastitih imena već je odlučila zadržati engleska imena, kako bi očuvala kulturu i

⁷ Neologizam - novotvorena, novostvorena riječ ili izraz, općenito ne prihvaćen.

⁸ Naturalizacija - prilagođavanje novoj sredini.

nacionalnost imena. Često se u prijevodima imena podomaćuju kako bi čitanje bila jednostavnije i kako bi kulturološki bolje pasala u djelo.

Ranije je u poglavlju „Prevođenje dječje književnosti” spomenuto kako je odluka prevođenja imena samo na prevoditelju, no ako ih ostave u originalu, možda će djeca željeti učiti o novoj kulturi.

Greška ne bi nastala ni kada bi se prevoditeljica odlučila za podomaćivanje imena. Tako bi na primjer, mogući ekvivalenti bili za ime Dorothy moglo biti Doroteja, a ime Em moglo bi se produžiti u Ema dok je jedno od ponuđenih prijevoda za ime Henry, Henrik. U prevođenju vlastitih imena vrlo je bitno obratiti pozornost na njihovu deklinaciju. Kako se radi o knjizi kojoj je ciljna publika djeca, jedini razlog za podomaćivanjem imena bio bi upravo deklinacija koja je poprilično teža kada koristimo strana imena te može dovesti do težeg razumijevanja ili čitljivosti.

Baum	Jerkunica
Scarecrow	Strašilo
Tin Woodman	Limeni Drvosjeća
Cowardly Lion	Plašljivi Lav
Great Oz	Veliki Oz
Winged Monkeys	Krilati Majmuni
Wicked Witch of the East/Weast	Zla Vještica od Istoka/Zapada
Good Witch of the North/South	Dobra Vještica od Sjevera/Juga
young Princess - the china girl	mlada princeza - djevojka od porculana
Mr. Joker - Clown	Gospodin Joker - klaun
Hammer-Heads	Čekičoglavi
Winkies	Palčići

Zahvaljujući Baumovoj maštovitosti, takva su i imena ostalih likova. Naime, neka od imena već smo analizirali u poglavlju „Prijevod naslova poglavlja”, a sada se možemo fokusirati na imena Dorothyinih prijatelja.

Dakle, poprilično je jasno da je autorica u svim imenima iskoristila doslovan prijevod. Zanimljivo je što ni u jednom prijevodu imena nije došlo do nepodudarnosti na gramatičkoj razini što je vrlo česta pojava u prevođenju. Kao i u izvornom tekstu, prevoditeljica je na ispravan način imenima likova prenijela njihovu osobnost ili drugu karakteristiku. Pažnju treba pridodati i načinu na koji su pisana imena likova, to jest velikim početnim slovima. Baum u originalnom tekstu naprosto svako ime piše velikim slovima, što je dosljedno i u ciljnome tekstu. Tako postoje i savjeti da kada su likovi jedinstveni i originalni, njihovu postojanost treba naglasiti velikim početnim slovom.

Ime u hrvatskom prijevodu koje nije prevedeno velikim slovom je „*Princess*”, koju još autor naziva i „*the china girl*”, a prijevod „china” analiziran je u prethodnom poglavlju rada. U ciljnom, hrvatskom tekstu, prijevod „Clown” također je napisan malim slovom što možda prevoditeljica nije smatrala velikim problem niti je imala potrebu naglasiti njihove titule kada nisu jedinstveni likovi.

Naziv „*Winkies*” bilo je potrebno adaptirati u hrvatski jezik, što znači da je autorica trebala pronaći kulturološki element ovog imena, ali budući da je ime izmišljeno prevoditelju je dozvoljen prostor za maštovitost i pronalazak najboljih mogućih rješenja.

Vrlo je zanimljivo kako je autor odlučio iskoristiti pojam „*good witch*” and „*bad witch*” što je u hrvatskom jeziku prevedeno potpuno identično. Za riječ „vještica” rekli bismo da nosi vrlo negativnu konotaciju, ali je ublažena dodavanjem riječi „*good*” ili „dobra”, a vrlo je neobično s obzrom da smo u bajkama navikli na fraze poput dobre vile. Govoreći o prijevodu naziva nadnaravnih stvorenja, valja napomenuti i pojam „*sorceress*” koji se odnosi na čarobnicu, pojam koji možemo na prvu shvatiti negativno, ali čitanjem priče saznajemo da je pozitivan. „*Sorceress*” se može prevesti i kao vještica, ali A. Jerkunica ostaje dosljedna svojem prijevodu „čarobnica”.

6.3. Prijevod simbola

Velikim početnim slovima autor je naglašava i simbolične predmete kako bi naglasio njihovu važnost, „*Golden Cap*” ili „*Silver Shoes*” . U hrvatskom prijevodu to nije slučaj stoga nije prikazana ni važnost predmeta nije prikazana u jednakoj mjeri.

Prevoditeljica je „*cap*” prevela kao „šešir” budući da je zamišljeno i radi se o vještichoj odori, iako prvobitno nije bila namijenjena za nju. Moguć prijevodi bio bi doslovno „*kapa*”, ali kako predmet nije opisan, ne znamo koji bi bio najbolji hrvatski ekvivalent. „Šešir” bi se na engleskom mogao prevesti kao „*hat*” , što se referira na bilo koje pokrivalo za glavu, dok je „*cap*” uži pojam.

„*Road of Yellow brick*” prevoditeljica opisuje kao „cesta žutih opeka” što je doslovan prijevod te u njemu ostaje ustrajna.

6.4. Prijevod poezije

Baum	Jerkunica
»My lady fair, Why do you stare At poor old Mr. Joker? You're quite as stiff And prim as if You'd eaten up a poker!« (Baum 1900: 232)	»Draga moja gospo Što buljiš sto posto U jadnog gospon Jokera? Malo ste mi se ukrutili Sva ste mi se ukočili Kao da ste izgubili partiju pokera.« (Jerkunica 2018: 71)

Prevođenje poezije jedan je od najzahtjevnijih zadataka budući da je poezija sama po sebi složena vrsta umjetnosti čiji se osjećaji moraju točno prenijeti čitateljima. Zadatak prevođenja poezije zahtjeva zadržavanje autorove poruke,

misli, osjećaja te ugođaja. Bitno je upotrijebiti stilske figure koje su odgovarajuće tom jeziku, ali potrebno je zadržati formu djela. Pronalazak terminologije nije uvijek najlakši dio procesa osobito kada je u pitanju rima, stoga je dozvoljeno minimalno odstupanje od izvornog teksta.

Već u prvom stihu nailazimo na riječ „*fair*” koja je prevedena kao „draga”. Naime u rječnicima je definicija opisana kao ljepota koja se odnosi na ženu. Jerkunica je u svom prijevodu iskoristila riječ „draga” koju možemo povezati i uz pojam ljupka ili lijepa.

Sljedeći stih bilo je potrebno adaptirati hrvatskom jeziku, te je igrom riječi dodana fraza „sto posto”, a produkt je pomaka u jezičnoj jedinici i *transeditinga* koji označuje dodavanje teksta u ovom slučaju potrebnog kako bi nastala rima (Pavlović 2015: 55). Dolazi i do promjene u interpersonalnom odnosu, gdje se Gospodin Joker u ovom stihu obraća Dorothy sa „ti” iako je u ostatku kitice oslovljava s „Vi” (Pavlović 2015: 69).

Dva predzadnja stiha sadrže riječi „*stiff*” i „*prim*” koje su sinonimi u području osobina. Isto tako je i prevoditeljica riječi prevela kao „ukrutili” i „ukočili” te ih pravilno i smisleno ukomponirala u kratku priču.

Fraza „*You’d eaten up a poker!*” zapravo je metafora koja znači iskoristiti veliku svotu novca ili slobodnog vremena, u ovom slučaju novaca, budući da je prevedeno - „Kao da ste izgubili partiju pokera”.

6.5. Prijevod fraza

»... *and Dorothy played with him, and loved him dearly.*» (Baum 1900: 13)

»... i Dorothy se igrala s njim i jednostavno ga je obožavala.» (Jerkunica 2018: 4)

Prijevod ove fraze adaptiran je u hrvatski jezik te je uz dodatak riječi „jednostavno” naglašeno koliko je Dorothy zaista voljela svog psa.

»... mighty enough to crush any building in its path.« (Baum 1900: 12)

»... da sruše sve pred sobom.« (Jerkunica 2018: 4)

U hrvatskom jeziku ova fraza je već dugo uvriježena, stoga je bilo potrebno da autorica samo pronade hrvatski ekvivalent engleske fraze koja se spominje, te vidimo kako hrvatski prijevod izbacuje riječ „*building*”.

»... , and the girl started to get him.« (Baum 1900: 14)

»... , na što ga je ona počela tražiti.« (Jerkunica 2018: 5)

Idiom „*to get someone*” mogao bi se na Hrvatskom protumačiti kao „uzeti nekoga”, ali čitajući prijevod poglavlja shvaćamo da je prevoditeljica našla dobro rješenje uz prijevod „počela tražiti”.

»I wonder if that farmer thought to fool me in this clumsy manner.« (Baum 1900: 47)

»Pitam se je li taj stari zemljoradnik mislio mene prevariti na tako glup način?« (Jerkunica 2018: 15)

Naime, očigledno je u prijevodu ove fraze s engleskog na hrvatski jezik bilo potrebno parafrazirati rečenicu. Iz primjera vidimo da je pitanje u engleskom jeziku zaustavljeno točkom, dok se u prijevodu nalazi upitnik. Moguće je da se radi o retoričkom pitanju pa se ne očekuje odgovor na njega.

»If you only had brains in your head ...« (Baum 1900: 47)

»Kad bi samo imao mozak u svojoj glavi ...« (Jerkunica 2018: 15)

Ova fraza prevedena je direktno iz izvornog u ciljni jezik s ciljem doslovnog opisa Strašila koje nema mozak, a želi ga. Prevoditeljica je našla dobro rješenje po pitanju ove fraze kada nije riječ o prenesenom značenju. U drugim

slučajevima, hrvatski jezik sadrži frazeme kao što je „imati soli u glavi” ili „imati malo više u glavi”.

» ..., *ran back as fast as they could.*« (Baum 1900: 145)

» ..., otrčali nazad što su brže mogli.« (Jerkunica 2018: 46)

Pronađeno rješenje je dobro i funkcionalno, no za razliku od prethodnog primjera zbog bolje slikovitosti i stila priče, prevoditeljica je mogla iskoristiti frazem „koliko su ih noge nosile”.

Baum	Jerkunica
<p>»„Ep-pe, pep-pe, kak-ke!” Next she stood upon her right foot and said: „Hil-lo, hol-lo, hel-lo!” After this she stood upon both feet and cried in a loud voice: „Ziz-zy, zuz-zy, zik!”« (Baum 1900: 146)</p>	<p>»„E-pe, pep-pe kak-ke!” Nakon toga stane na svoju desnu nogu pa izgovori: „Zdri-vo, zdro-vo, zdra-vo!” I na kraju stane na obje svoje noge i zaviče snažno: „Zi-zi, zu-zi, zik!”« (Jerkunica 2018: 46)</p>

Tekst u tablici čarolija je koju je potrebno izgovoriti kako bi Krilati Majmuni ispunili određene naredbe. Vidimo kako se tekst sastoji od nedefiniranih, zapravo besmislenih riječi. „Hil-lo, hol-lo, hel-lo!” prevedeno je kao „Zdri-vo, zdro-vo, zdra-vo!” što se definira kao pozdrav, a prijevodno rješenje je vrlo dobro.

6.6. Prijevod kulturnih elemenata

Baum	Jerkunica
Miles	Kilometri
Foot	Centimetar
Pennies	Kovanice

Poznato je da svaki jezik ima vlastite kulturno specifične elemente na koje treba obratiti pažnju kod prevođenja te ih treba lokalizirati⁹. Najčešći primjer za engleski jezik bile bi mjerne jedinice za koje je potrebno pronaći ekvivalent u ciljnom jeziku. U slučaju da ne postoji određeni ekvivalent, moguće se koristiti opisnim prevođenjem, kratkim opisivanjem zadanog pojma.

Nadalje, lokalizacijom su prevedeni pojmovi u tablici. Iako smo pojam „*pennies*” mogli prevesti samo kao peni što bi ispalo kao posuđenica, ipak je bolje rješenje „kovanice” jer će čitatelji lakše zaključiti o čemu se govori.

»*The girl washed herself carefully, dressed herself in the clean gingham, and tied her pink sunbonnet on her head.*« (Baum 1900: 32)

»Djevojčica se temeljito okupala, obukla se u čistu haljinu a na glavu svezala ružičastu kapicu da ju štiti od sunca.« (Jerkunica 2018: 10)

»*It was gingham, with checks of white and blue; and although the blue was somewhat faded with many washings, it was still a pretty frock.*« (Baum 1900: 32)

»To je bila platnena haljinica s bijelim i plavim kvadratićima, a iako je plava

⁹ Lokalizacija - pojam koji se odnosi na kulturnu prilagodbu.

boja pomalo izbledjela od brojnih pranja, to je još uvijek bila prelijepa haljina.« (Jerkunica 2018: 10)

„*Gingham*” je tkanina kariranog uzorka no budući da čitateljima ne bi bilo jasno o čemu se radi i kako bi se izbjeglo ponavljanje, materijal je kasnije opisan. Kao ekvivalent za „*sunbonnet*” prevoditeljica je dodala opis - kapica koja štiti od sunca, što i je definicija te riječi.

7. Zaključak

Iako kratka knjiga, *The Wonderful Wizard of Oz* (1900.) vrlo jednostavnog jezika i prilagođena mlađim čitateljima, izazovna je za prevođenje. Velik dio knjige preveden je doslovno što funkcionira u hrvatskom jeziku, no postoji i nekoliko problema koje je prevoditeljica Ana Jerkunica uspješno razriješila. Mogućim rješenjima i procesom prevođenja ustanovili smo da prevoditeljica Jerkunica prenosi jednaku poruku kao i sam autor originalnog teksta te se ne odmiče od originalog teksta jezikom ni stilom, kulturno specifične elemente prevodi točnim ekvivalentima, a u većini slučajeva zadržava i originalno značenje ne provodeći postupak naturalizacije. Također, frazeme koje je Baum koristio, Jerkunica je prevela direktno, no u slučaju kada postoje određeni frazemi u hrvatskom jeziku kao u primjeru "*If you only had brains in your head*" i gdje je mogući prijevod mogao glasiti „imati soli u glavi ili „imati malo više u glavi“, trebalo je shvatiti odgovara li ekvivalent na hrvatskome jeziku frazi u originalnom tekstu.

Za neke fraze u engleskom tekstu ne postoje ekvivalenti u hrvatskom jeziku, stoga je Jerkunica morala sama stvoriti neologizme. Teorija prevođenja daje pregršt mogućih rješenja, budući da je tema vrlo opširna. No poznavajući teoriju, ne znači da će prijevod biti kvalitetan ako prevoditelj ne uspije prenijeti autorove misli, osjećaje i poruku što smo u ovome radu utvrdili u analizi kratke pjesmice koju je prevoditeljica prevela na vrlo zanimljiv način i ostavila na čitatelje vrlo sličan utisak kao i autor. Često je pomoću promjene u količini informacija skratila dio teksta no bez negativnog utjecaja na razumijevanje istog. Imena likova uklopila je u duh Hrvatskog jezika kao nazive poglavlja, ali i dalje prenose istu poruku i jačinu kao u originalnom tekstu.

Prevoditeljica je napravila vrlo dobar posao, iako smo analizom utvrdili kako su neki pojmovi mogli biti drugačije prevedeni. U prijevodu kulturnih različitosti našla je najbolja moguća rješenja te koristila opise kako bi pojasnila

čitateljima o čemu je riječ, a pokušala je i izbjeći ponavljanje određenih riječi više puta. Engleski i hrvatski jezik, koliko sličnosti imaju, imaju i razlika te je svaka kultura specifična za sebe i stoga je vrlo važno da prevoditelj približi knjigu svojoj kulturi. Razlike u izvornome i ciljnom tekstu su minimalne te će svaki prevoditelj ponuditi drugačije rješenje koristeći različite metode iz teorija prevođenja te ih treba prihvatiti s razumijevanjem sve dok prenose jednaku poruku kao izvorni tekst.

Bibliografija

Ahanizadeh, S. (2012) *Translation of Proper Names in Children's Literature*. [online] Available at: <https://www.translationdirectory.com/articles/article1522.php> [Accessed 31 Jul. 2022].

Alvstad, C. (2010) *Children's literature and translation*. In Y. Gambier & L. van Doorslaer (Eds.), *Handbook of translation studies*, Vol. 1, (pp. 22-27). Amsterdam: John Benjamins .

Baum, L. F. (1900) *The Wonderful Wizard of Oz*. Chicago: Hill.
Cameron School of Business Blog. (2014) *The Wizard of Oz as a Monetary Allegory*. [online] Available at: <https://blogs.stthom.edu/cameron/the-wizardof-oz-as-a-monetary-allegory/> [Accessed 31 Jul. 2022].

frazemi.ihj.hr. (n.d.). *Baza frazema hrvatskoga jezka*. [online] Available at: <http://frazemi.ihj.hr/?letter=g&page=14> [Accessed 31 Jul. 2022].

Ivir, V. (1984) *Teorija i tehnika prevođenja*. Novi Sad: Centar "Karlovačka gimnazija" Sremski Karlovci, Zavod za izdavanje udžbenika u Novom Sadu.

Lathey, G. (2006). *The translation of children's literature: a reader*. Clevedon: Multilingual Matters.

Lathey, G. (2011) *The Translation of Literature for Children* . Clevedon: Multilingual Matters.

Littlefield, H. M. (1964) *The Wizard of Oz: Parable on Populism*, American Quarterly, Vol.16, pp. 47-58.

Lowne, C. (2021) *The Wonderful Wizard of Oz*. Summary, Characters, & Facts. Encyclopædia Britannica. [online] Available at: <https://www.britannica.com/topic/The-Wonderful-Wizard-of-Oz>. [Accessed 30 July 2022].

Nikolajeva, M. (1996) *Children's Literature Comes of Age. Toward a New Aesthetic*. Abingdon: Routledge.

Nikolajeva, M. (2005). *Aesthetic approaches to children's literature: an introduction*. Lanham, Maryland: Scarecrow Press, Inc.

Onion, R. (2021) *Why is the wizard of oz so wonderful?* PBS. Available at: <https://www.pbs.org/wgbh/americanexperience/features/american-oz-why-wizard-oz-so-wonderful/> [Accessed July 31, 2022].

Pavlović, N. (2015) *Uvod u teorije prevođenja*. Zagreb: Leykam International.

Pavlović, V. (2000) *O prevodilaštvu i prevodiocima*. Beograd: MULTI SERVIS BEOGRAD.

Rogers, K.M. (2003) *L. Frank Baum, creator of Oz: [a biography]*. New York: Da Capo Press.

Snell-Hornby, M. (1988) *Translation studies: an integrated approach*. Amsterdam U.A.: Benjamins.

thesaurus.plus. (n.d.). *Thesaurus.plus - Online Thesaurus Dictionary of the English language*. [online] Available at: <https://thesaurus.plus/> [Accessed 31 Jul. 2022].

Sažetak

Tema ovog završnog rada je komparativna analiza prijevoda djela *The Wonderful Wizard of Oz* kojeg je napisao poznati američki pisac Lyman Frank Baum, a uspoređuje se s hrvatskim prijevodom Ane Jerkunice čija se knjiga koristi kao lektira. Djelo fantastične tematike i namjenjeno djeci analizirano je prijevodnim strategijama koje se spominju u knjizi *Uvod u Teorije prevođenja*, dok se sama teorija prevođenja i povijest prevođenja opisuje prema knjizi *Teorija i tehnika prevođenja*. Analiza se temelji na proučavanju naslova poglavlja, imena likova te kulturoloških pojmova za koje prevoditeljica pronalazi najbolja moguća vlastita rješenja pomoću prijevodnih strategija te ne gubi smisao ni poruku izvornog teksta.

Ključne riječi: *The Wonderful Wizard of Oz*, Lyman Frank Baum, Čarobnjak iz Oza, Ana Jerkunica, prijevodni procesi, strategije, analiza, prijevod

Summary

The topic of this final paper is a comparative analysis of the translation of *The Wonderful Wizard of Oz* written by a famous American writer Lyman Frank Baum. It is compared with the Croatian translation of the book, written by Ana Jerkunica whose book is used in schools for book reports. The book with a fantasy theme and targeting children is analyzed through the translation strategies mentioned in the book *Uvod u teorije prevođenja* (Introduction to translation theories), whereas the translation theory, and the history of translating are depicted in the book *Teorija i Tehnika prevođenja* (Theory and Technique of Translation). This analysis is based on examining chapter titles, characters and cultural elements for which the translator finds the best possible solutions using translation strategies without losing the meaning and message of the original text.

Keywords: *The Wonderful Wizard of Oz*, Lyman Frank Baum, Čarobnjak iz Oza, Ana Jerkunica, theory of translating, translation strategies, translation analysis, translation.